

## บทที่ ๕

### สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็น “การศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปรณาวาส เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปรณาวาส เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปรณาวาสและเพื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงด้านคุณธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปรณาวาส จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง และอาชีพของผู้ปกครอง ในการวิจัยครั้งนี้มีประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนวัดปรณาวาส เขตทวีวัฒนาจำนวน ๔๒๓ คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างได้ จำนวน ๒๐๘ คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบสอบถามแบ่ง ตามชั้นภูมิ ดังนั้นจึงได้ใช้วิธีการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูป ของ R.V.Krejcie & D.W.Morgan ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ ค่าความคลาดเคลื่อน .๐๕

#### ๕.๑ สรุปผลการวิจัย

##### ๕.๑.๑ ผลการวิจัยข้อมูลทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปจากการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง ๒๐๘ คน ผลการสำรวจของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๕ รองลงมาคือ เพศชาย จำนวน ๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๕ ส่วนใหญ่ มีอายุ ๑๔ ปี จำนวน ๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๗ รองลงมาคือ มีอายุ ๑๕ ปี จำนวน ๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๗ มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๗ รองลงมาคือ มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๒ จำนวน ๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕ และน้อยที่สุดคือ มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๑ จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๘ มีความสัมพันธ์กับผู้ปกครองในปัจจุบัน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับบิดา – มารดา จำนวน ๑๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๑ รองลงมาคือ อาศัยอยู่กับมารดา จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๓ และน้อยที่สุดคือ อาศัยอยู่กับบิดา จำนวน ๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๒ และส่วนใหญ่มิใช่ผู้ปกครองที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ จำนวน ๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๘ รองลงมา

คือมีผู้ปกครองที่ประกอบอาชีพค้าขาย จำนวน ๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๕ และน้อยที่สุด คือ มีผู้ปกครองที่ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๔

#### ๕.๑.๒ การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่จัดขึ้นในโรงเรียนวัดปรณาวาส

การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่จัดขึ้นในโรงเรียนวัดปรณาวาส พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่จัดขึ้นในโรงเรียนวัดปรณาวาส โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{x} = ๓.๑๒$ , S.D. = ๐.๗๑) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การบำเพ็ญประโยชน์ ในวันพ่อแห่งชาติและวันแม่แห่งชาติ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ( $\bar{x} = ๓.๘๕$ , S.D. = ๑.๐๕) รองลงมาคือ การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวันสำคัญของโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ( $\bar{x} = ๓.๖๘$ , S.D. = ๑.๐๗) การเข้าค่ายคุณธรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ( $\bar{x} = ๓.๖๕$ , S.D. = ๑.๑๑) ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ การประกวดมารยาทชาวพุทธ มารยาทไทย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{x} = ๒.๖๑$ , S.D. = ๑.๒๕)

#### ๕.๑.๓ วิเคราะห์เกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียนวัดปรณาวาส

การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียนวัดปรณาวาส พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนวัดปรณาวาส โดยรวมทั้ง ๓ ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{x} = ๓.๒๘$ , S.D. = ๐.๖๗) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่ชาวพุทธ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ( $\bar{x} = ๓.๔๒$ , S.D. = ๐.๗๒) รองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{x} = ๓.๒๗$ , S.D. = ๐.๗๐) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ด้านการบริหารจิตและเจริญปัญญา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{x} = ๓.๑๕$ , S.D. = ๐.๖๗)

การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนวัดปรณาวาส พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนวัดปรณาวาส ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่ชาวพุทธ โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ( $\bar{x} = ๓.๔๒$ , S.D. = ๐.๗๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ นักเรียน เข้าร่วมการทำบุญตามประเพณีของชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ( $\bar{x} = ๓.๔๒$ , S.D. = ๑.๑๑) รองลงมาคือ ละเว้นการลักขโมยสิ่งของที่เป็นของผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ( $\bar{x} = ๓.๕๐$ , S.D. = ๑.๒๒) แต่งกายอย่างสุภาพเหมาะสมกับกาลเทศะ เช่น งานทำบุญต่าง ๆ

ทอดกฐิน ประเพณีงานศพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ( $\bar{x} = ๓.๘๓$ , S.D. = ๑.๑๑) ตามลำดับ และ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ประพฤติตนตั้งอยู่ในสุจริตธรรมพูดแต่คำสัตย์ ไม่พูดคำเท็จ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{x} = ๒.๕๓$ , S.D. = ๑.๐๒)

การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียนวัดปทุมवास พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนวัดปทุมवास ด้านการบริหารจิตและเจริญปัญญา โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{x} = ๓.๔๒$ , S.D. = ๐.๗๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ นักเรียนมีการนำหลักธรรมทางศาสนา เช่น การละเว้นทำความชั่วทุกอย่างไปใช้ในการสร้างวินัยแก่ตนเอง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ( $\bar{x} = ๓.๔๔$ , S.D. = ๐.๕๕) รองลงมาคือ มีการนำหลักธรรมทางศาสนา เช่น ความขยันหมั่นเพียรไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{x} = ๓.๓๔$ , S.D. = ๑.๐๗) มีการนำผลของการพัฒนาจิตไปใช้พัฒนาการเรียนและกระบวนการคิดของตนเองมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{x} = ๓.๓๒$ , S.D. = ๐.๕๘) ตามลำดับและข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ มีการฝึกจิตให้มีสติให้รู้เท่าทันตามอิริยาบถที่เคลื่อนไหวมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{x} = ๒.๕๐$ , S.D. = ๑.๐๔)

การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนวัดปทุมवास พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนวัดปทุมवास ด้านการปฏิบัติในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{x} = ๓.๒๗$ , S.D. = ๐.๗๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ นักเรียนไปเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ( $\bar{x} = ๓.๔๓$ , S.D. = ๑.๑๕) รองลงมาคือ ปฏิบัติตนตามหลักธรรม เช่น มีเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{x} = ๓.๔๐$ , S.D. = ๐.๕๕) ปฏิบัติตนเป็นคนกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เช่น บิดา มารดา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{x} = ๓.๓๕$ , S.D. = ๑.๐๗) ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ปฏิบัติตนอยู่ในศีล ๕ อย่างสม่ำเสมอ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{x} = ๒.๘๕$ , S.D. = ๑.๐๕)

#### ๕.๑.๔ เปรียบเทียบการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปทุมवास เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

๑. เปรียบเทียบ การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปทุมवास เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ โดยหาค่า t-test (Independent Sample Test) พบว่า เปรียบเทียบการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนวัดปทุมवास โดยรวมแต่ละด้านมีความเห็นไม่แตกต่างกัน โดยมีระดับนัยสำคัญ ๐.๕๓๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความเห็นไม่แตกต่างกันทั้ง ๓ ด้านตามลำดับ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๒. เปรียบเทียบ การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปทุมवास เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ โดยหาค่า ANOVA (One-Way ANOVA) พบว่า เปรียบเทียบการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนวัดปทุมवास โดยรวมแต่ละด้านมีความเห็นไม่แตกต่างกัน โดยมีระดับนัยสำคัญ ๐.๒๓๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความเห็นไม่แตกต่างกันทั้ง ๓ ด้านตามลำดับ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. เปรียบเทียบ การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปทุมवास เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา โดยหาค่า ANOVA (One-Way ANOVA) พบว่า เปรียบเทียบการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนวัดปทุมवास โดยรวมแต่ละด้านมีความเห็นไม่แตกต่างกัน โดยมีระดับนัยสำคัญ ๐.๖๐๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความเห็นไม่แตกต่างกันทั้ง ๓ ด้านตามลำดับ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔. เปรียบเทียบ การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปทุมवास เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามความสัมพันธ์กับผู้ปกครองในปัจจุบัน โดยหาค่า ANOVA (One-Way ANOVA) พบว่า เปรียบเทียบการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนวัดปทุมवास โดยรวมแต่ละด้านมีความเห็นไม่แตกต่างกัน โดยมีระดับนัยสำคัญ ๐.๘๕๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความเห็นไม่แตกต่างกันทั้ง ๓ ด้าน ตามลำดับ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕. เปรียบเทียบ การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปทุมवास เขตทวีวัฒนา

กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง โดยหาค่า ANOVA (One-Way ANOVA) พบว่า เปรียบเทียบการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียน วัดปรณาวาส โดยรวมแต่ละด้านมีความเห็นไม่แตกต่างกัน โดยมีระดับนัยสำคัญ ๐.๖๙๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความเห็นไม่แตกต่างกันทั้ง ๓ ด้าน กล่าวคือ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

## ๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยข้อมูล เรื่องการ ศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปรณาวาส เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร มีประเด็นการอภิปรายผลดังนี้

### ๕.๒.๑ การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่จัดขึ้นในโรงเรียนวัดปรณาวาส

การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่จัดขึ้นในโรงเรียนวัดปรณาวาสพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่จัดขึ้นในโรงเรียนวัดปรณาวาส โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุวิมล สมไชย** ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนยโสธรพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร” ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนโรงเรียนยโสธรพิทยาคมมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การบำเพ็ญประโยชน์ในวันพ่อแห่งชาติและวันแม่แห่งชาติ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ในวันสำคัญของโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมการบำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ เป็นกิจกรรมที่นักเรียนส่วนใหญ่มักทำอยู่เป็นประจำ การเข้าค่ายคุณธรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากการจัดอบรมเข้าค่ายคุณธรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น มีผลทำให้นักเรียนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนไปในทางที่ดีมากขึ้นตามลำดับ และสุดท้าย คือ การประกวดมารยาทชาวพุทธ มารยาทไทยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางเนื่องจากการฝึกฝนมารยาทไทย มารยาทชาวพุทธ ยังไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึง และการเปลี่ยนแปลงของกระแสนิยมก็มีมากขึ้น จึงทำให้นักเรียนไม่ใส่ใจในการฝึกปฏิบัติตนตามโอกาสที่เหมาะสม

การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนวัดปรณาวาส พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียนวัดปรณาวาส โดยรวมทั้ง ๓ ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านการปฏิบัติตามหน้าที่

---

<sup>1</sup>สุวิมล สมไชย, “ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนยโสธรพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร”, บทคัดย่อ.

ชาวพุทธ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระจรรยา ยั่งยืน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา” ผลจากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา ส่วนมากจะเป็นในเรื่องความเชื่อทางพุทธศาสนา รองลงมาคือ ประโยชน์ที่ได้รับหลังการเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนา ส่วนปัจจัยด้านอื่นที่อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา คือด้านการปฏิบัติในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และสุดท้ายคือ ด้านการบริหารจิตและเจริญปัญญา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่มักคิดว่าการนั่งสมาธิ หรือกิจกรรมการบริหารจิตเจริญปัญญาน่าเบื่อ จึงไม่อยากจะเข้าร่วมกิจกรรมนี้มากนัก โรงเรียนควรจัดกิจกรรมด้านนี้ให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนวัดปรุณาวาส พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนวัดปรุณาวาส ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่ชาวพุทธ โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่านักเรียนเข้าร่วมการทำบุญตามประเพณีของชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ละเว้นการลักขโมยสิ่งของที่เป็นของผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แต่งกายอย่างสุภาพเหมาะสมกับกาลเทศะ เช่น งานทำบุญต่าง ๆ ทอดกฐิน ประเพณีงานศพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิญญา เวชยชัย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองในการพัฒนาการศึกษา” ซึ่งจากการศึกษาได้มีข้อสรุปผล ดังนี้ ๑) ความสนใจส่วนบุคคล ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ที่มีความสนใจรายบุคคลต่อผลการเรียนความประพฤติการปรับตัวและปัญหาอื่น ๆ ในตัวลูกหลานเป็นเบื้องต้น ๒) ลักษณะกลุ่มพ่อแม่ที่รวมตัวกันเองจากความสัมพันธ์ส่วนตัว เช่น เป็นพ่อแม่ ผู้ปกครองของเด็ก ๆ ที่เรียนห้องเดียวกัน มีโอกาสพบปะกันบ่อย ๆ และพัฒนาเป็นกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ ๓) ลักษณะกลุ่มพ่อแม่ที่รวมตัวกันจากการเข้าร่วมกิจกรรมบางด้านของโรงเรียน เช่น การเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครช่วยงานด้านต่าง ๆ เช่น การเป็นวิทยากรพิเศษ เป็นต้น รูปแบบนี้ จะได้รับความร่วมมือจากพ่อแม่ ผู้ปกครองที่มีเวลา มีความสนใจ หรือความชำนาญพิเศษในกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นการเข้าร่วมกับทางโรงเรียนตามวาระของงานกิจการนั้นๆ <sup>2</sup> และสุดท้ายคือ ประพฤติตนตั้งอยู่ในสุจริตธรรมพูดแต่คำสัตย์ ไม่พูดคำเท็จ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากการที่กระแสสังคมไทยมีการแข่งขันกันตลอดเวลา ย่อมมีผลต่อการประพฤติตนของคนใน

<sup>2</sup>สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, “การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองในการพัฒนาการศึกษา”, หน้า ๘๔.

สังคมเช่นกัน และย่อมส่งผลถึงเยาวชนด้วย จึงทำให้การวางตนในความสุจริตธรรมนั้นทำได้ยากยิ่งขึ้น ควรให้การอบรมนักเรียนให้ยึดมั่นในหลักของคุณธรรม

การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนวัดปรณาวาส พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนวัดปรณาวาส ด้านการบริหารจิตและเจริญปัญญา โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนมีการนำหลักธรรมทางศาสนา เช่น การละเว้นทำความชั่วทุกอย่างไปใช้ในการสร้างวินัยแก่ตนเอง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ มีการนำหลักธรรมทางศาสนา เช่น ความขยันหมั่นเพียรไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของแสงนภา ภักดีศิริวงษ์<sup>3</sup> ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนาในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ด้านการสั่งสอนอบรมทางด้านจริยธรรม พระภิกษุส่วนมากให้การสั่งสอน อบรมมากกว่าสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง และเมื่อนักเรียนมาประกอบกิจกรรมที่วัด เนื้อหาที่พระภิกษุสั่งสอน มากที่สุด คือ ความเมตตา กรุณา ความกตัญญู ๒) ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางด้านการส่งเสริมจริยธรรม พระภิกษุส่วนมากมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ การจัดโครงการอบรมศีลธรรมนักเรียนในภาคฤดูร้อน การจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โดยเป็นผู้ให้ความร่วมมือแก่คณะ ครู-อาจารย์และผู้จัด และให้การสนับสนุนด้านอุปกรณ์และสถานที่ ๓) ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาแก่นักเรียน พระภิกษุส่วนมากให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาทั่วไป ได้แก่ ปัญหาทางด้านการเรียน การเงิน สุขภาพ วิธีการให้คำแนะนำปรึกษา โดยส่วนมากให้คำแนะนำปรึกษาที่วัด เมื่อนักเรียนไปปฏิบัติกิจกรรมที่วัด ๔) ด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พระภิกษุส่วนมากเคยมีส่วนร่วมในการชักชวนฆราวาสเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาการทำบุญ ตักบาตร และพิธีพุทธ มามกะ วิธีการที่พระภิกษุใช้ในการชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด คือ การบอกกล่าวแก่สมาชิกในชุมชนเมื่อสมาชิกในชุมชนมาประกอบกิจกรรมทางศาสนา มี การนำผลของการพัฒนาจิตไปใช้พัฒนาการเรียนและกระบวนการคิดของตนและมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ และสุดท้ายคือ มีการฝึกจิตให้มีสติให้รู้เท่าทันตามอริยาบทที่เคลื่อนไหว มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจันทิพย์ นามกร ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การสอนแบบบูรณาการแนวพุทธ ” ผลการวิจัยพบว่า ๑) พระพุทธเจ้าทรงมีจุดมุ่งหมายในการสอน มีหลักการสำคัญในการสอนทั้งในส่วนเนื้อหาของเนื้อหาและในส่วนของผู้เรียน

<sup>3</sup>แสงนภา ภักดีศิริวงษ์, “การมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนาในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ จังหวัดนนทบุรี”, บทคัดย่อ.

วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าก็มีหลากหลาย พระองค์ทรงผสมผสานวิธีการต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดปัญญา<sup>๔</sup>) หลักการสอนของพระพุทธเจ้าที่ใช้แนวทางแบบบูรณาการเช่นกัน คือ การเรียนรู้ตามสภาพจริง, การเรียนรู้ด้วยตนเอง, การเรียนรู้ร่วมกัน, การเรียนรู้จากธรรมชาติ และการเรียนรู้จากการปฏิบัติ พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการสอนแบบบูรณาการมาแล้วในครั้งพุทธกาล ๓) การประยุกต์หลักการของพระพุทธเจ้ามาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้สอน ผู้เรียนและต่อระบบการเรียนรู้ จะช่วยให้ครูผู้สอนสอนเด็กได้ง่ายขึ้น เข้าใจเด็กมากขึ้น และช่วยให้เด็กเกิดปัญญาได้เร็วขึ้น

การปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนวัดปทุมवास พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนวัดปทุมवास ด้านการปฏิบัติในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนไปเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากรองลงมาคือ ปฏิบัติตนตามหลักธรรม เช่น มีเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ปฏิบัติตนเป็นคนกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เช่น บิดา มารดา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ และสุดท้ายคือ ปฏิบัติตนอยู่ในศีล ๕ อย่างสม่ำเสมอ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **เพียงพร วัฒนาไชย** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนาโดยใช้บทเรียนสำเร็จรูป เรื่องโอวาท ๓ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓” พบว่าครูผู้สอนสมควรได้รับการสนับสนุนส่งเสริมและนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ <sup>๕</sup> และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระจรรยา ยังยืน** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา” การเสนอแนวทางการแก้ปัญหา ในด้านของระยะเวลา ควรมีการกำหนดเวลาที่แน่นอนในกิจกรรมบางอย่าง เช่นการทำบุญตักบาตรทุกวันพระ ส่วนกิจกรรมมณรงค์อื่น ๆ ควรดูความเหมาะสมของนิสิตที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในแต่ละชั้นปี ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง และปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดกิจกรรมให้มีความตื่นตื้นเต้นน่าสนใจ เช่น การจัดทำ Walk ally เป็นต้น <sup>๖</sup>

<sup>๔</sup>วันเพ็ญ นามกร, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การสอนแบบบูรณาการแนวพุทธ”, บทคัดย่อ.

<sup>๕</sup>เพียงพร วัฒนาไชย, “การพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สาระพระพุทธศาสนาโดยใช้บทเรียนสำเร็จรูป เรื่องโอวาท ๓ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓”, บทคัดย่อ.

<sup>๖</sup>พระจรรยา ยังยืน, “การเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา”, บทคัดย่อ.

### ๕.๒.๒ เปรียบเทียบการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปทุมวาส เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

เปรียบเทียบการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปทุมวาส เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ พบว่า เปรียบเทียบการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนวัดปทุมวาสโดยรวมแต่ละด้านมีความเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความเห็นไม่แตกต่างกันทั้ง ๓ ด้าน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ชัชฎาพร มลารัตน์** <sup>๗</sup> ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กิจกรรมกลุ่มที่มีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อการศึกษาผลการใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาบุคลิกภาพก่อนและหลังการใช้กิจกรรมกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ย ในด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านความมนุษยสัมพันธ์ และพฤติกรรมด้านสังคมเพิ่มขึ้นกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ <sup>๗</sup> แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุวิมล สมไชย** ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนยโสธรพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร” นักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ และช่วงชั้นที่ ๔ มีความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยนักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ มีความพึงพอใจมากกว่านักเรียนช่วงชั้นที่ ๔

เปรียบเทียบ การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปทุมวาส เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ พบว่า เปรียบเทียบการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนวัดปทุมวาส โดยรวมแต่ละด้านมีความเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความเห็นไม่แตกต่างกันทั้ง ๓ ด้าน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวาสที่มีอายุต่างกันไม่มีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จึงทำให้นักเรียนสามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้

<sup>๗</sup>ชัชฎาพร มลารัตน์, “กิจกรรมกลุ่มที่มีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่”, บทคัดย่อ.

<sup>๘</sup>สุวิมล สมไชย, “ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนยโสธรพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร”, บทคัดย่อ.

เปรียบเทียบการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปทุมवास เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า เปรียบเทียบการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนวัดปทุมवास โดยรวมแต่ละด้านมีความเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความเห็นไม่แตกต่างกันทั้ง ๓ ด้าน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุวิมล สมไชย** ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนโยธินวิทยา กรุงเทพมหานคร อำเภอเมือง จังหวัดโยธิน” นักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ และช่วงชั้นที่ ๔ มีความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕<sup>๑</sup>

เปรียบเทียบการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปทุมवास เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามความสัมพันธ์กับผู้ปกครองในปัจจุบัน พบว่า เปรียบเทียบการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนวัดปทุมवास โดยรวมแต่ละด้านมีความเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความเห็นไม่แตกต่างกันทั้ง ๓ ด้าน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากความสัมพันธ์กับผู้ปกครองของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมवासต่างกันก็ตาม ย่อมไม่มีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จึงทำให้นักเรียนสามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้

เปรียบเทียบการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนวัดปทุมवास เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอาชีพของผู้ปกครอง พบว่า เปรียบเทียบการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนวัดปทุมवास โดยรวมแต่ละด้านมีความเห็นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความเห็นไม่แตกต่างกันทั้ง ๓ ด้าน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากอาชีพของผู้ปกครองของนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมวาสต่างกันก็ตาม ย่อมไม่มีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จึงทำให้นักเรียนสามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้อย่างต่อเนื่อง

---

<sup>๑</sup>เรื่องเดียวกัน.

### ๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนวัดปทุมวาส เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นประโยชน์จากการนำผลการศึกษาไปใช้ ดังนี้

#### ๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. โรงเรียนควรจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ มีความสนุกสนาน มีระเบียบ ดูแลอย่างทั่วถึง และเตรียมให้พร้อม เพื่อชักจูงให้นักเรียนร่วมทำกิจกรรมมากยิ่งขึ้น
๒. โรงเรียนควรจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ มีความสนุกสนาน เชิญชวนและให้คำแนะนำในการปฏิบัติทำหน้าที่ชาวพุทธที่ดี และส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนอยู่ในศีล ๕
๓. โรงเรียนควรจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ให้คำแนะนำในการปฏิบัติ และจัดเวลาให้เหมาะสม ในการฝึกสมาธิ ให้มากยิ่งขึ้น
๔. โรงเรียนควรจัดกิจกรรมทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง และจัดให้เป็นระเบียบเหมาะสม เพื่อความสะดวกในการทำบุญทุก ๆ ครั้ง

#### ๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ระหว่างโรงเรียนในภาครัฐและภาคเอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง
๒. ควรมีการศึกษาความต้องการของนักเรียน ในการเข้าร่วมการทำบุญตามประเพณีของชุมชน
๓. ควรมีการศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนในภาครัฐและภาคเอกชน